

eller sjukrum, af sjuke äro uptagne, och huru många finnas lediga». Dessa rapporter skulle afgifvas efter nedanstående formulär.

Formulär.

Sjuk-rapport öfver Fattige sjuke uti N. N. Församling (öfver Sjuke Arestanter) ifrån och med den till och med den

	Qvarliggande vid veckans början.	Tillkomne.	Tillfrisknade.	Till allmänna Sjuk-Inrättningar flyttade.	Döde.	Qvarliggande vid veckans slut.
Rötfebrar	15	4	2	4	1	12
Frossor	9	3	4	—	—	8
Kikhosta	5	9	—	—	—	14
o. s. v. de viktigare förekommande Feber-sjukdomar, Veneriska sjukdomar	—	3	—	—	—	—
Lindriga Chroniska sjukdomar	7	3	4	3	—	6
Svårare Chroniska sjukdomar	10	4	—	2	2	10
Yttre skador och åkommor	5	7	2	4	—	6
Summa	51	33	12	13	3	56
		84		28		

Anmärkingar:

På N. N. Församlings Sjukrum finnas 00 sjukrum uptagne och 00 ledige o. s. v. om något anmärkningsvärdt förekommit.

Nödvändigheten af förbättrade anordningar för den allmänna sjukvården hade redan en sorglig erfarenhet ådagalagt. Man skulle snart äfven inse, att förutom sjukhusbyggnader erfordrades andra sanitära åtgärder för att skydda befolkningen mot förhärjande sjukdomar. Kraftiga röster höjdes, som fordrade strängare uppsikt öfver de hygieniska förhållandena i Stockholm.

Med anledning af den stora dödligheten i hufvudstaden utkom vid den tiden en afhandling, angående behöfliga förbättringar i den allmänna sund-

¹ Wördsamt Memorial, dateradt den 8 maj 1827 och öfverlemnadt till Svenska Läkaresällskapet af P. G. Cederschjöld. — Skriften är införd in extenso i Stockholms stads Historia af Nils Lundeqvist, D. III och åtföljes af åtskilliga handlingar: Kongl. Sundhets Collegii underdåniga skrifvelse till Konglig Majestät, 16 Juli 1827, Till Kongl. Sundhets Collegii protokoll den 19 Juni 1827 af C. Trafwenfeldt och Till Kongl. Sundhets Collegii protocooll den 19 Juni 1827, af M. af Pontin, slutligen dennes andra skrift inlemnadt till Svenska Läkaresällskapet den 25 Sept. 1827 och C. Trafwenfeldts erinringar till Kongl. Comitén öfver Sjukvårdens förbättrande inom hufvudstaden. — Ur Cederschjöldts och Trafwenfeldts yttranden anföras korta utdrag. Dessa män ådagalade ett varmt intresse för en förbättrad fattigvård.

hetspolisen inom hufvudstaden. Denna afhandling framkallade några mot-skrifter, som påvisade åtskilliga öfverdrifter i författarens framställning af förhållandena, men skänkte i öfrigt erkännande åt hans syften. Ur dessa skrifter må här lämnas några utdrag, hufvudsakligen sådana, som kunna gifva en inblick i de fattigas lefnadsförhållanden.

Författaren till hufvudskriften framhåller såsom hälsovådligt den föro-rening af luften och vattnet, som framkallades genom igenfyllning af »de stora tillkonstlade trädsken, såsom Klara-sjön, Fatburs-sjön och Nybro-wiken», ge-nom »de ofantliga upplagen af gödsel och annan orenlighet i stadens mest be-sökta trakter, t. ex. wid Munkbron, Kornhamn, nya Kungsholmsbron och Ny-bron», genom »de mångenstädes i brist på aflopp ständigt gyttjefulla ränn-stenarne och de nästan allestädes i brist på nödig renhållning alltför smutsiga gatorna» m. m. — Till bevis på det allmänna omdömet om sjövattnets föro-rening anför författaren, att han en dag vid Nybroviken, »hwarest wattnet är genom gödsselfyllningens upplösning, tjockt som en mörja», frågat en tvätterska, huru hon där kunde få linnet rent, och erhållit det betecknande svaret — att det också blott kunde lyckas med sådant linne, som vore vant att där tvättas.

På tal om de fattiges bostäder framhåller författaren huru den fattigare befolkningen »i samma mån de rikare börjat bo mer och mer rymligt, måst sammanpacka sig i små, kalla, fuktiga och mörka kyffen, hwarest allt för-enas att förswaga kropp och själ, samt att hos båda utveckla de rysligaste sjukdoms-former». Han fortsätter: »Dessutom äro äfwen fabriksrum och werk-städer ej sällan alltför trånga och osnygga, samt torde mångenstädes sakna nödiga inrättningar till luftdrag för wäderwäxling, eller till och med för afled-ning af giftiga ångor, som äro från wissa arbeten alldeles oskiljaktiga». För att råda bot mot dessa missförhållanden påyrkar han, »att Synemän årligen böra besigtiga de fattigares boningar, och att inga rum få uthyras, som befunnes wara alltför fugtiga, mörka eller otäta eller i nybygda hus, som ännu icke hunnit torka. Det wore äfwen önskeligt, att fabriksrum och werkstäder, samt dertill hörande arbetsfolks logementer, kunde få besigtigas i afseende på rymlighet, snygghet och öfriga inrättning, så att de ej finge wara af den be-skaffenhet, att hwarje lefwande warelse der måste owilkorligen förderfwas».

Till befrämjande af sedlighet föreslår han, »att man borde genom tje-nliga skolböcker o. d. wisa barnet dygden i allt sitt behag, och lasten i all sin wederstygglighet; samt sålunda tidigt utbilda den moraliska känslan för redlighet, sannfärdighet, kyskhet, tarflighet, flit och nykterhet. För att se-dan så mycket mer minska frestelserna, borde kroglefnaden så mycket möj-ligt inskränkas; inga spelhus mer få inrättas; och på wärdshus ingen frun-timmers-uppassning få finnas».

Författarens åsikter om vården af de fattiga kunna sammanfattas i föl-jande: »Det är för Direktioner omöjligt att på embetsrummen riktigt be-döma förhållandena, då de gemenligen ej hafwa annat att stödja sig wid, än attester, hwilka, ehuru mycken möda och tidspillan de än kosta den sö-kande att erhålla, likwäl ytterst grunda sig nästan blott på dess egna upp-gifter. Under sjukbesök i de fattigas kojor har jag sökt studera fattigwårds-wäsendet och stadnat i den öfvertygelsen, att fattigwården borde inrättas

på ett mer husfaderligt sätt, och wara, om jag så får säga, kringvandrande. Detta har jag föreställt mig kunna ske sålunda, att hela Stockholm indelades i t. ex. 100 eller 150 districter, som skulle uppdragas åt hvar sin Chef, med åliggande att, utan något arfwode, flitigt besöka de fattiga i deras boningar, söka tillwinna sig deras förtroende, bewaka deras hushållning och lefnadssätt, samt bistå dem med goda råd och nödigt understöd ur den allmänna fattigkassan. Dessa Chefer skulle utgöra den egentliga fattigwården och sammanträda på bestämda tider, till gemensam öfwerläggning, under Öfverståhållarens ordförande. — — — Hwad sjelfwa understöden beträffar, wore först och främst angeläget, att de lemnades i rättan tid: ty likasom den största eldswåda hade i sin början kunnat förekommas med några få droppar watten; så kan också mången familj räddas ifrån nöd, elände och slutlig undergång, medelst en liten penning, gifwen i olyckans första början. Dernäst borde understöden icke alltid lemnas i penningar, utan efter omständigheterna äfwen i matwaror, wed och kläder, till hwilken ända upphandlingar torde böra göras de tider, då prisen äro lindrigast. Och slutligen skulle, såsom en wäsentlighet, höra till denna plan, att understöden helst lemnades såsom försträckning under uttryckligt förbehåll, att småningom återgäldas; och att Distrikts-chefen skulle imellertid få bewaka låntagarens inre hushållning och lefnadssätt».

Författaren till en af motskrifterna förnekade befintligheten af en större dödlighet i Stockholm än i andra hufvudstäder, men han delade i öfrigt många af de ofvan uttalade åsikterna och lämnade i fråga om de fattigas lefnadsförhållanden en, om möjligt, än dystrare skildring.

Om den fattigare befolkningens bostäder yttrar han: »Ingen, som icke varit i tillfälle att se dessa usla nästen, lär derom kunna göra sig ett rätt begrepp. Flera familjer nödgas bo tillsammans i ett rum, i anseende till hyrornas och wedens dyrhet och minskningen af sådana boningsrum, som de möjligen kunna mäktat att hyra; sedan trähusen blifwit för gamla, rifwas de ned, och nya af sten uppbyggas och inredas wanligen för bättre folk, i afsigt att få större hyror, ehuru hyresbehållningen torde ofta blifwa mindre af de ombyggde stenshusen, än af de förra dåliga kojorna. Det uslaste rum, utsatt för drag, fukt, läck wid nederbörd och som om wintern mera wärmas af många människors inpackning än af eldningen, kostar 30 à 50 R:dr B:ko om året, repareras sällan af wården och ännu mindre af de fattiga hyresmännen. — — — Kanske vore tiden nu inne att verkställa ett för några år sedan väckt förslag, att använda något af stadens Brandförsäkrings-kontors öfwerskjutande tillgångar till uppbyggande af hus med tjenliga rum för de fattiga och den arbetande klassen, emot billig hyra».

Såsom bevis på den rådande osedligheten framhåller han särskildt missbruket af brännvin, »som yttrar ett ganska menligt inflytande icke allenast på den nu uppväxande, utan ock på den kommande generationen. — — — Uti detta missbruk ligger äfwen allmännaste orsaken till det mindre goda uppförande, man hos soldatesken och den arbetande klassen så ofta finner ega rum emot deras hustrur, jemte deraf härrörande lättja och försummelse att bidra gemensamt till deras och barnens föda, wård och upp-

fostran. Den misshandling, hwilken hustrun ofta får erfara af sin man, då hon ej förmår att genom eget släpsamt användande af sina krafter såsom hjälphustru på arbeten och i hushåll, utom omsorgen af eget och barnens underhåll, äfwen förnöja mannens bränwinsbegär, och den med ett sådant olyckligt förhållande förenade uselhet och fattigdom ingifwa hos flickan, ännu ung och oskyldig, fasa för en sådan framtid, och föranleda kanske lika mycket som osedlighetens lockande retelser och förmögnare föräldrars fåfånga, dertill, att flickor ej uppfostras till dugliga tjenstehjon och husmödrar inom deras stånd».

Slutligen uttalar sig äfwen denna författare om fattigvården och säger: »Hwad den egentliga fattigvården beträffar, som är inrättad för de fattiga af den arbetande och tjenande klassen, så wågar jag för min del tro, att man ännu är långt ifrån rätta sättet att organisera och inrätta densamma. Då lättja, liderlighet och liknöjdhet så tagit öfwerhand, att arbetare i allmänhet, under goda sädesår, med lindriga matpriser och till 50 proc. förhöjda arbetslöner, wäl äro liderligare men lika fattiga, som under de swåraste och dyraste misswäxtår; då de vid sommarens och arbetstidens slut äro skuldsatte på krogarne i stället att af sina dryga arbetslöner hafwa något hopspardt för den återstående längre tiden, då ingen arbetsförtjenst är att påräkna; då de swara wid föreställningar om följderna af en sådan bristande omtanka och misshushållning: »då får fattigvården föda oss», så kan det lätt hända, och jag befarar att det händer, att man ofta befordrar och ökar fattigdom och nöd just genom de åtgärder, med hwilka man wille förekomma och afhjelpa densamma. Hufwudprincipen för meddelande af allt understöd, särdeles åt denna klass, bör wara: att icke lemna det ringaste åt någon, som icke af ålderdom, sjuklighet eller flera barns wård är ur stånd att, för det han erhåller, förrätta och lemna något arbete, af hwad slag som helst; och må den swälta, som kan men icke will arbeta, utan hellre ligga andra till last».

I sin till K. Maj:t 1833 afgifna femårsberättelse bekräftar öfverståthållaren klagomålen öfver den fattigare befolkningens trångboddhet, Klarsjöns osundhet och osnyggheten på stadens illa stenlagda gator. Men framför allt betonar han de olyckliga följderna af det inom de lägre klasserna rådande begäret efter brännvin,¹ som alstrar »sjelfsväld, lättja, sedeförderf, nöd och tiggeri».

Ett år senare hemsöktes stadens befolkning af den fruktade farsoten — koleran. Med anledning däraf, att denna sjukdom några år förut hade rasat inom de ryska och preussiska Östersjöprovinserna, hade man i Stockholm

¹ I syfte att motverka missbruk af brännvin stiftades 1830 i Stockholm en förening under namn: »Stockholms Måttlighets-Förening» och 1831 bildades »Kungsholms Nykterhets-Förening». Denna förening uppgick 1837 i »Svenska Nykterhets-Sällskapet», hvars ändamål var och fortfarande är att genom spridande af skrifter motarbeta rusdrycker. En öfversikt af sällskapets skrifter är utgifven af F. Schulthess, Svensk Nykterhetslitteratur 1557—1877. Sthlm 1900. — Vidare upprättades 1831 »Spisquartierställen utan starka drycker» eller s. k. nykterhetsvärldshus, hvilka på vissa af stadsnämnden 1849 fastställda villkor uppbyro årligt understöd af fattigmedel. På 1850-talet funnos i Stockholm öfver 60 dylika matställen. Förteckningar öfver dessa för 1832—1866 finnas i stadens arkiv.

lyckligtvis vidtagit försiktighetsmått mot den annalkande faran. Man hade tillsatt en allmän sundhetsnämnd och utsett sjukhuslokaler. På grund af dessa försiktighetsåtgärder trodde man sig vara rustad, då koleran härstades utbröt i augusti 1834. Under ledning af allmänna sundhetsnämnden organiserades inom hvarje territorialförsamling en sundhetsnämnd med en eller två sundhetsbyråer, där såväl dag som natt några ledamöter af nämnden samt läkare och badare med nödigt antal sjukbärare och sköterskor voro till hands, och där äfven medicin samt transport- och andra hjälpmedel lämnades. I apoteken tillhandahöllos färdiga satser af medikamenter mot sjukdomen jämte åtskilliga anvisningar af svenska läkaresällskapet om sättet för deras begagnande. Af omkring 60 då i staden praktiserande läkare åtogo sig de flesta sjukvården efter distriktvis upprättad fördelning. Dessutom bildades en förening af tjänstemän och borgare för att till vederbörande myndigheter erbjuda sitt biträde, när sådant i ett eller annat afseende kunde erfordras. Sjukhus voro inredda i skilda delar af staden. I södra kasernen vid Tjärhofsgatan inrymdes 239 sängar, i ett enskildt hus på Kungsholmen 100 sängar och i norra kasernen vid Storgåtan likaledes 100 sängar. Vidare funnos i beredskap på Kastellholmen och å Sabbatsberg 70 sängar på hvarterdera stället, i Jakobs och Johannes fattighus 54 och på Piperska muren 50 sängplatser, hvarjämte i frimurarordens hus på Riddarholmen anordnats ytterligare 46 sängar. För de upprättade sjukhusens behof voro anställda 318 sköterskor och 211 bärare.

Emellertid spred sig farsoten alltmer. Dag för dag ökades antalet insjuknade och döde. Under ett dygn i september afledo 217 personer, 449 insjuknade, och 1,661 vårdades i sjukhusen. Ändtligen i början af oktober återkommo lugn och förtröstan. I en skildring af denna hemska tid¹ säges: »Söndagen den 12 oktober var en allmän glädjedag. Vädret var utmärkt vackert, och en mängd människor lustvandrade på Norrbro och å Karl XIII:s torg. Ingen hade dött i kolera under det senaste dygnet. Alla sågo glada ut. På aftonen gick man till k. teatern och såg »Hedvig eller Banditbruden» samt »Kalifen i Bagdad».

Koleran hade icke skonat någon del af staden. Men mest hemsökt blef Katarina församling med dess fattiga befolkning.² Då all farhåga var öfver, räknade man, att 7,889 personer hade i farsoten insjuknat och 3,278 aflidit.

Under dessa tider af hårda pröfningar var stadens bättre lottade befolkning outtröttlig i offervillighet. Huru erkännansvärd denna gifmildhet än är, bör dock här i främsta rummet omnämnas den välgörenhet, som haft sådan betydelse, att den än i dag skänker hjälp och tröst åt behöfvande.

Ädla föredömen af människokärlek gåfvos af dem, som stodo på samhällets höjder. Drottning Hedvig Elisabeth Charlotta åtog sig att vara be-

¹ Claes Lundin och August Strindberg, Gamla Stockholm, Sthlm 1882, s. 194.

² I Undersökningar rörande Stockholms Mortalitet af E. W. Wretling uppgifves antalet dödsfall till 3,665. — Koleran hemsökte ånyo hufvudstaden upprepade gånger på 1850-talet men svårast 1855, då öfver 2,800 dödsfall inträffade.

skyddarinna för det 1809 upprättade »Institutet för Döfstumma och Blinda»¹ och ägnade åt detta barmhärtighetsverk det varmaste intresse ända till sin död, hvarefter hennes uppgift öfvertogs af drottning Desideria och senare af änkedrottning Josephina. — Prinsessan Sofia Albertina bildade 1819 »Välgörande Fruntimmerssällskapet», afsedt att med årligt penningebidrag understödja allmänna uppfostringsinrättningar för fattiga flickor samt behöfvande kvinnor af olika samhällsklasser inom hufvudstaden. — Kronprinsessan Josephina grundade eller tog under sitt hägn åtskilliga föreningar, hvilka fortfarande utöfva en välsignelserik verksamhet, såsom »Sällskapet De Fattiges vänner»,² stiftadt 1826 i ändamål att understödja fattiga änkor med oförsörjda barn samt andra nödställda, »Sällskapet för uppmuntran af öm och sedlig modersvård», upprättadt 1827 och afsedt att genom understöd hjälpa och uppmuntra inom hufvudstaden boende mödrar, gifta eller änkor, som med två eller flera barn äro stadda i fattigdom, »Sällskapet till arbetsamhetens uppmuntran», stiftadt 1833 i syfte att bereda arbetsförtjänst åt fattiga kvinnor, förnämligast under vintermånaderna.

Många gifmilda personer befordrade upprättandet af andra barmhärtighetsverk. Sålunda uppstodo ytterligare under dessa år: »Grosshandels Societetens pensionskassa», stadfäst 1815 och afsedd till understöd åt behöfvande bland sällskapets medlemmar samt deras hustrur, änkor och oförsörjda barn. — »Sällskapet De Nödlidandes Vänner», grundadt 1816 med bestämmelse att lämna understöd åt behöfvande, i synnerhet *pauvres honteux*. Härtill kommer ett betydligt antal donationer, skänkta till allehanda välgörande ändamål.

I detta sammanhang må ytterligare omnämnas en 1828 stiftad förening, benämnd »Sällskapet till dygdigt och troget tjänstefolks belönande», hvilket ville genom uppmuntran och belöningar söka lifva och underhålla dygd, sedlighet, ordning, omtänksamhet och arbetsflit hos tjänstefolket i hufvudstaden. Angelägen var man äfven att hos den arbetande befolkningen inskräpa nödvändigheten att af uppburna arbetslöner afsätta en penning för tider af bristande förtjänst, hvarvid man särskildt framhöll betydelsen af den 1821 för sådant ändamål grundade sparbanken i Stockholm.³

Under samma tidsskede gjordes allvarliga ansträngningar för förbättrande af fattiga barns uppfostran. Med enskilda medel upprättades 1832 en välgörehetsinrättning, som blef till stor nytta för staden, nämligen »Prins Carls uppfostringsanstalt»,⁴ hvars ändamål var att upptaga, härbergera och försörja fattiga, vanvårdade barn inom hufvudstaden, emellan 7 och 14 års ålder, och att hos dem inplanta gudsfruktan, dygd, flit och ordentlighet, samt meddela dem gagneliga skolkunskaper och färdighet i hvarjehanda slöjder.

¹ O. E. Borg, Om Institutet för Döfstumma och Blinda i Sverige, jemte en kort öfversigt af likartade stiftelser i främmande länder. Sthlm 1854.

² Föredrag i Sällskapet de Fattiges Vänner jämte en förutgående framställning om Sällskapets 20-åriga verksamhet. Sthlm 1846.

³ Öfver-Ståthållare-Embetets Kungörelse om angelägenheten för Hufvudstadens inwånare af arbets- och tjenstehjons-classen att iakttaga en bättre hushållning och sparsamhet. Gifwen Stockholm den 3 Junii 1829.

⁴ Några ord angående Prins Carls Upfostrings-anstalt för fattiga och värnlösa barn. — En berättelse afgifven i januari 1876. Sthlm s. å.

Samtidigt kunde den offentliga fattigvården glädja sig åt en framgångsrik verksamhet. I skrifvelse till K. Maj:t 1831 framhåller öfverståthållaren¹ den betydande utveckling fattigvården erhållit. Han erinrar om den stora skara af fattiga, som årligen åtnjöto hjälp och understöd antingen inom välgörenhetsinrättningarna eller utom desamma, han nämner det större antal sjuk-sängar, som fanns att tillgå inom fattig- och försörjningshusen, han visar hvilket flertal fattiga barn af bägge könen erhöilo vård, uppfostran och bildning till kristendomskunskap, sedlighet och nyttig verksamhet. — »Eders Kongl. Majestät torde alltså i Nåder finna, att all omsorg af Församlingarne och deras Fattigwårds-Styrelser blifwit iakttagen, att icke allenast efter behof och omständigheter undsätta och hjälpa de fattige och nödlidande, utan ock verksamt befrämja den torftigare ungdomens undervisning och förkofran».

7.

Fattigvårdens ekonomiska förvaltning. — Fattighusafigter och försörjningsafgifter. — Folkmängden och de fattigas antal i hufvudstaden.

Inom församlingarna valdes årligen, såsom i det föregående redan framhållits, dels deputerade att bestämma det följande årets utgifter och däraf beroende uttaxering, dels direktörer att förvalta till fattigvården inflytande medel, dels ock revisorer att granska fattigkassans räkenskaper och förvaltning. De tillgångar, öfver hvilka allmänna fattigvården kunde förfoga, voro afsedda för sådana fattigvårdsbehof, till hvilkas bestridande församlingarna icke hade förbundit sig eller saknade tillräckliga medel.

Från 1812 drabbades de skattskyldige i hufvudstaden af två för fattigas underhåll bestämda utskylder, en fattighusafigt och en fattigförsörjningsafgift. Den förra, öfverenskommen vid fattighusens upprättande, erlades af husägare och beräknades efter brandvaktsafgiften, den senare, fastställd för bestridande af den allmänna försörjningen, träffade alla skattskyldige efter andra artikeln i bevillningsförordningen.

Så pågick denna debitering och uttaxering för fattigvårdens behof med tid efter annan något förändrade värderingssiffror. Utöfver de för året tilldelade anslagen gjorde än den ena än den andra fattigvårdsstyrelsen anspråk på ytterligare bidrag till fyllande af uppkomna brister. Öfverstyrelsen hade grannligheten att villfara äfven sådana framställningar, tills dess att det 1829 visade sig, att anspråken hos vissa styrelser stigit till den grad, att de uppenbarligen icke längre borde godkännas.

Frågan upptogs till allvarlig behandling. För att närmare utreda densamma anställdes mönstringar vid alla fattighus och infordrades utförliga

¹ Öfverståthållarens underdåniga skrifvelse till K. Maj:t den 9 april 1831.

redogörelser från samtliga fattigvårdsstyrelser. Öfverståthållaren tog en verksam del i alla dessa undersökningar, han uppgjorde beräkningar öfver utgående fattigmedel och höll upprepade sammanträden med församlingarnas deputerade. Därvid erfor man, att fattighusaafgiften icke uttaxerades efter samma grunder inom alla församlingar, att årliga öfverskotten af fattighusmedlen inom flera församlingar användes till vissa för fattigvården främmande ändamål eller i bästa fall tjänade att öka fattighusens kapitaltillgångar, att oaktadt öfverskotten, några församlingar uppburo icke obetydliga fyllnadsbidrag från fattigkassan, slutligen att mindre förmögna församlingar voro betungade med större fattigvårdsbördor än de mera förmögna.

Efter denna utredning gjorde 1831 öfverståthållaren hos K. Maj:t framställning om en närmare tydning och tillämpning af de i 1812 års kongl. bref om fattigvården i hufvudstaden utstakade allmänna grunder. Han föreslog: »1:o Att Hufvudstadens samtliga Territorial-församlingar skola, från och med 1836 års ingång, i enlighet med hvad de fleste af dem redan sig åtagit, framgent och till dess allmän nedsättning behörigen kan ske, i ett jemt förhållande till nuvarande Brandwaksafgift, utan afseende å hwad förändring derutinnan hädanefter må äga rum, erlægga stadgad Fattighusaafgift. — 2:o Att, efter förloppet af år 1835, inom hvilken tid Ulrica Eleonora samt Jacobi och Johannis Församlingar kunde hafwa afbördat Kyrkoskulderna, eller widtagit tjenliga utvägar dertill för framtiden, Fattighusaafgiften i hwarje församling bör till sitt ursprungliga och rätta ändamål owilkorligen och oförtryckt användas, så att den må af Fattigvårds-förvaltningen kunna behörigen påräknas och disponeras. — 3:o Att, under loppet af år 1835, och efter det Fattigvårdens tillstånd, behof och tillgångar i alla delar hunnit närmare utrönas och regleras, Församlingarne må, genom sina, på grund af Kongl. Brefvet den 3 Julii 1811, lagligen utsedde Deputerade, vidare få pröfwa och öfverenskomma, huruwida den föreslagna Allmänna Fattighusaafgiften, från och med år 1836 bör, inom hufvudstadens samtliga Territorial-församlingar, för enskilda och publika egendomar fortfarande utgå, till det högsta, eller nuvarande Brandwaksafgiftens fulla belopp, såsom uti Jacobi och Johannis, Maria Magdalena, Ulrica Eleonora, Hedvig Eleonora och Adolph Fredriks Församlingar är wedertaget, eller, derest omständigheterna då funnos sådant medgifwa, till lägre eller det minsta, såsom uti Catharina Församling, nu debiterade belopp, nemligen $\frac{2}{3}$ delar af wanliga Brandwaksuppbörden; hwarefter, och sedan Fattighusaafgiftens gemensamma och allmänna taxeringsbelopp wederbörligen blifwit fastställdt, någon rubbning och förändring derutinnan icke må kunna, utan alla Församlingarnes hörande, tillwägabringas och beslutas».

Deputerade hade instämt i öfverståthållarens mening om nödvändigheten af en snar reglering af stadens utgifter för fattigvården och beskattningens lika fördelning inom församlingarna. De anförde, att då Stockholms stad icke annorlunda kunde betraktas än såsom en, för gemensamt väl verkande samhällighet, var det med billighet och de skattdragandes rätt förenligt »att, under det Fattighusen, hvilka nu mera wore till de mest nödställdes wård otillräckliga, likwäl genom årliga behållningar förökade

sina Capital-fonder, skulle Församlingarne nödgas bestrida vården af sina öfriga fattighjon genom årliga taxations-afgifter». På grund häraf föreslog de, »att inom hvarje Hufvudstadens Territorial-församling böra till de fattigas och nödlidandes wård och underhåll, efter deras verkliga behof, fattighusets årliga inkomster främst anlitas och användas, och att derefter, sedan försörjningen inom och utom fattighuset blifwit bestridd, det möjligen återstående öfwerskottet må, enligt föreskriften i berörde Kongl. Bref, användas inom församlingen till Fattiganstalternas förbättrande, och öfriga med dess fattigwård förenade angelägna föremål, under iakttagande i det hela af noggrann hushållning och de ständiga Capital-fondernas säkra bestånd, men att, enär brist uppkomme uti Fattighus-inrättningens egna medel och användbara tillgångar för fattigförsörjningens rätta bestridande och fortsättning, bör Fattighus-Styrelsen äga att, i förhållande till underhållspersonalen och erforderliga utgifter, påräkna och uppbära af Allmänna Fattig-Cassan det tillskott och fyllnadsbidrag, som, efter behörig reqwision och pröfning, finnes med öfriga Församlingars rätt och Fattig-Cassans behållna inkomster öfwerensstämmande».

De afgifna förslagen gillades¹ slutligen 1833 af K. Maj:t, och sålunda blef den segslitna beskattningsfrågan lyckligen löst.

Härmed förändrades icke det bemyndigande, som lämnats Fattigkassans direktion att uppgöra förslag till fördelning af influtna fattigmedel och att, sedan fördelningen blifwit gillad, utassignera medlen, »för hvilkas anslående till bestämda behof de skulle vara ansvariga och redovisa».

För att deltaga i revisionen af fattigkassans förvaltning valdes årligen af hvarje församling en ledamot. Dessa åtta revisorer voro skyldige att efter verkställd granskning afgifva berättelse till öfverståthållaren. En af de äldre revisionsberättelserna, som finnas bland allmänna fattigvårdens handlingar i rådhusets arkiv, afser 1824 års förvaltning. Berättelsen saknar icke intresse.² Den tydliggör bl. a., till hvilka ändamål fattigförsörjningsafgifterna användes.

B e r ä t t e l s e

dervid Revisorerne ansett sig böra serskildt upptaga inkomster och utgifter för den egentliga Fattigförsörjningen och hvad dertill hörer, samt serskildt de till veneriska Curhuset anslagna medel och den kostnad denne Inrättning medfört, enär det lättast visar sig i hvad mohn Curhus-Inrättningen betungar Allmänna Fattig-Cassan.

Cassans behållning i Vexel-Banken utgjorde

vid årets början B^{co} R:dr 4,625: 27 3

Transport 4,625: 27 3

¹ K. bref till öfverståthållaren angående fattigförsörjningsmedlens fördelning och fattighusafgifternas framtida bestämmande, den 15 juni 1833.

² Revisionsberättelsen är daterad den 6 december 1825 och underskrifven af de inom församlingarna utsedde revisorerna. — Den första tryckta revisionsberättelsen afser 1818 års förvaltning nämligen: Berättelse af Stockholms Stads Herrar Revisorer, angående Fattig-Kassa-Direktionens Räkenskaper och Förvaltning, afgifven den 27 febr. 1819. I k. biblioteket.

Transport 4,625: 27 3

Influtna Inkomster under året till den egentliga Fattigförsörjningen hafva varit:			
Från Kongl. Stats Contoiret enligt i nåder fastställd stat för året	2,057:	35 6	
Fattigförsörjningsafgift, uttaxerad af Stadens Innevånare.....	23,344:	12 —	
Straffböter för försummad inbetalning af Krono Utskylderne inom andra upbörds Stämans slut	2,226:	26 6	25,570: 38 6
Sjömansafgift till Fattigvården, lefvererad från Sjömanshuset	335:	— —	
Gåfvomedel af Rikets Ständers Banque.....	1,000:	— —	28,963: 26 —
	Summa B ^{co} R:dr	33,589:	5 3

Bestridda Utgifter deremot:

Sabbatsbergs Fattighus	B ^{co} R:dr	1,500:	— —	
Claræ församlings dito		825:	— —	
Jacobi och Johannis dito		1,800:	— —	
Mariæ Magdalænæ dito		2,500:	— —	
Catharinæ dito		4,000:	— —	
Kungsholms eller Utricæ Eleonoræ dito		1,800:	— —	
Ladugårds Lands eller Hedvig Eleonoræ dito ..		4,000:	— —	
Adolph Fredrics dito.....		2,800:	— —	19,225: — —
Storkyrko Församlingens fattigschola		200:	— —	
Kongl. Lif Gardets till Häst dito		100:	— —	
Kongl. Svea Lif Gardets dito		200:	— —	
Kongl. Andra Lif Gardets dito		200:	— —	
Kongl. Svea Artillerie Regimentets dito		200:	— —	
Kongl. Maj:ts Flottas Stockholms-Station dito		200:	— —	
Läraren vid Djurgårds Skolan.....		75:	— —	1,175: — —
Södra Arbets Huset.....		2,000:	— —	
Norra Arbets Huset.....		2,000:	— —	4,000: — —
Allmänna Barnbördshuset				1,500: — —
Directionen för Banco Räkningens förande ...		15:	— —	
Arfvode för Hufvudbokens upgörande med dithörande kostnader		106:	36 —	
Dito för upbörd af Fattigvårdsmedeln		698:	10 10	819: 46 10
	Summa B ^{co} R:dr	26,719:	46 10	
Tillskott till Veneriska Curhusets underhåll		4,693:	17 8	
	Transport B ^{co} R:dr	31,413:	16 6	

	Transport B ^{co} R:dr	31,413:	16	6
Behållning till år 1825 i Vexel Banquen		1,675:	36	9
och i ett utgifvit förskott till Entreprenuren för mathållningen vid Curhuset		500: — —	2,175:	36 9
	Summa Summarum B ^{co} R:dr	33,589:	5	3

Veneriska Curhusets Inkomster och Utgifter hafva utgjort:

De förre:

Från Kongl. Stats Contoiret, Statsmedel för året	B ^{co} R:dr	1,000:	—	—
» Stockholms Stads Drätsel-Commission, det af Stadens medel anslagna årliga understöd		5,000:	—	—
Af Stadens Innevånare uttaxerade Curhus- afgift å 3 sk. utaf hvarje mantals- skrifven person		2,832:	10	—
» Betalande patienter		55: 46 —	8,888:	8 —
Bristen har af Allmänna Fattigförsörjningsmed- len måst godtgöras med			4,693:	17 8
	Summa B ^{co} R:dr	13,581:	25	8

Och de senare:

Till aflöning	B ^{co} R:dr	1,416:	32	—
» Omkostnader för utspisningen åt Patienter och Tjenstefolk		4,898:	8	—
» Uphandling af Inventarier		910:	32	8
» Nybyggnader och Reparationer		2,035:	1	5
» Diverse utgifter och Medicinalier		4,020:	47	7
	Summa B ^{co} R:dr	13,281:	25	8

hvertill kommer utbetalning till Stockholms Läns Curhus af ofvan uptagna statsmedel, enligt den mellan Staden och Länet träff- ade öfverenskommelse med	B ^{co} R:dr	300:	—	—
	Summa S:rum B ^{co} R:dr	13,581:	25	8

Revisorerna uttala farhåga för att stadens utgifter komma att ökas allt mer och påyrka veneriska sjukhusets skiljande från fattigvården. De avsluta sin berättelse med följande ord: »I öfrigt och som Directionens förklaring öfver de af Revisorerne gjorde anmärkningar i det hufvudsakliga funnits vara af den beskaffenhet, att de fleste förfalla och de få återstående, som blifvit hänskjutne till Högvälborne Herr Barons och Öfver Ståthållarens uplysta bedömande äro af föga vigt, finna Revisorerne icke vidare något hinder att härigenom meddela Directionen Decharge för en förvaltning, som ostridigt vittnar om den osparda möda och det medborgerliga nit hos Directionens samtelige Ledamöter, som berättigar dem till Församlingarnes tacksamhet».

Det år, denna revisionsberättelse afser, beräknades antalet i fattigvården inskrifna underhållstagare till något öfver 2,000 personer.

För bedömande af fattigvårdens utsträckning i förhållande till stadens invånareantal må tjäna följande summariska uppgifter¹ angående Stockholms folkmängd under tidrymden 1800—1845.

År 1800	75,517	År 1825	79,473
» 1805	72,652	» 1830	80,621
» 1810	65,474	» 1835	82,655
» 1815	72,989	» 1840	84,161
» 1820	75,569	» 1845	88,242

Fattighusaafgiften, som erlades endast af husägarne, utgick 1750 inom alla församlingar efter enahanda beräkningsgrund eller med dubbla brandvaksafgiften. Under åren reducerades af olika skäl denna afgift inom församlingarna, så att 1830 utgick densamma med $1\frac{1}{3}$ brandvaksafgift för en församling, med hel brandafgift för fem men med blott $\frac{2}{3}$ och $\frac{3}{4}$ för de öfriga två församlingarna. Efter företagen reglering erlades från och med 1836 fattighusaafgiften åter inom stadens församlingar efter likformig beräkningsgrund eller med hel brandvaksafgift. — Fattigförsörjningsafgiften skulle från 1812 af hvarje skattskyldig person erläggas med 3 skillingar b:ko efter 2:dra artikeln af bevillningsförordningen. Redan 1813 utgick den med 5 skillingar, af hvilka 2 skillingar voro afsedda till afbetalning af förra fattigvårdsförvaltningens skuld. Afgiften ökades 1817 till 6 skillingar. Då fattigvårdens skuld 1821 kunde utan vidare tillskott slutlikvideras, bestämdes afgiften till 5 skillingar. — Däremot tillkom 1824 en kurhusafgift med 3—5 skillingar samt 1828 en sjukvårdsafgift, af hvilken senare en skilling var afsedd till utvidgning af Serafimerlasarettet och en skilling till upprättande af ett Provisoriskt sjukhus. Vidare tillkom 1835 en koleraafgift, som under de fem följande åren skulle erläggas af hvarje skattskyldig person med 16 skillingar b:ko för man och 8 skillingar för kvinna. Afgiften efter 2:dra artikeln skulle för de tre första åren utgöra 6 skillingar och för de två återstående minskas i mån af tillgångar. — Sedermera utgick fattigvårdskatten, enligt 1843 års stadga, dels med en mindre afgift af hvarje skattskyldig dels med vissa skillingar efter grunder i 2:dra artikeln i bevillningsförordningen. För 1845 utgjorde den 12 skillingar i personel afgift och 10 skillingar å bevillningsriksdalern.

Sedan de fattiga, som tillhörde främmande fattigvårdssamhällen, blifvit hemsända, beräknades 1806 antalet hjälpbehöfvande i Stockholm till 8,048. De fattigas antal steg 1826 till 9,409 och ökades ytterligare 1836 till 12,801 samt följande år till 13,100. I dessa tal voro inberäknade alla hjälpbehöfvande, som i en eller annan form åtnjöto understöd vare sig af fattigvården eller af fromma stiftelser och andra inrättningar. — Efter 1812 tilldelades under en följd af år understöd ensamt af fattigvården åt omkring 3,000 personer. Småningom ökades äfven dessa understödstagares antal. År 1836 upp-

¹ Uppgifterna äro hämtade ur Berättelse angående Stockholms Kommunalförvaltning år 1868, utgifven enligt beslut af stadsfullmäktiges beredningsutskott. Sthlm 1870.

gick antalet af fattigvårdens skyddslingar till 4,167, af hvilka 1,613 vistades å fattigvårdsinrättningar och 2,554 utom desamma. År 1842 uppgingo understödstagarne till 3,921, af dessa voro 1,621 omhändertagna å inrättningar och öfriga 2,300 uppbuo kontant fattighjälp.

Endast några spridda utgifter ur fattigkassans och fattighusens räkenskaper under ifrågavarande tidrymd torde vara behöfliga för att visa de icke obetydliga utgifter, som stadens skattskyldiga fingo vidkännas för underhåll af de i fattigvården inskrifna hjälpbehöfvande. Från 1812 till 1829 utbetalte fattigkassan i medeltal 18,580 r.dr b:ko såsom försörjningsbidrag till fattighuset. Under samma tid uppgingo fattighusens egna utgifter i medeltal till 32,536 r.dr b:ko. Förvaltningen af fattigkassans och fattighusens kontanta medel, beräknade i riksdaler banko, utvisar under nedanstående år, hvilka exempelvis anföras, följande inkomster och utgifter.

Fattigkassan. — År 1830: inkomster 34,913 r.dr, däraf försörjningsafgifter och bötesmedel 31,346, statsanslag 2,067, öfriga inkomster 1,500; utgifter 35,212 r.dr, däraf bidrag till fattigförsörjningen 18,925, fattigskolor 1,750, sjukvård 3,982, öfriga omkostnader 10,256. — År 1836: inkomster 29,469 r.dr, däraf försörjningsafgifter och bötesmedel 25,108, statsanslag 2,070, öfriga inkomster 2,291; utgifter 27,097 r.dr, däraf bidrag till fattigförsörjningen 22,000, fattigskolor, sjukvård och andra ändamål 5,097. — År 1842: inkomster 28,631 r.dr, däraf försörjningsafgifter och bötesmedel 24,812, statsanslag 2,094, öfriga inkomster 1,725; utgifter 30,276 r.dr, däraf bidrag till fattigförsörjningen 22,500, fattigskolor 1,280, arbetshus 2,000, härberge för husvilla 1,000, sjukvård och andra ändamål 3,496.

Fattighuset. — År 1830: inkomster 49,486 r.dr, däraf fattighusafgifter 16,378, räntor och gåfvor 16,351, bidrag af fattigkassan 16,757; utgifter 47,784 r.dr, däraf försörjning och understöd 22,267, sjukvård 8,145, reparationer 12,230, barnavård och öfriga omkostnader 5,142. — År 1836: inkomster 71,113 r.dr, däraf fattighusafgifter 35,328, bidrag af fattigkassan 20,300, räntor och gåfvor 15,485; utgifter 63,944 r.dr, däraf försörjning och understöd 40,002, sjukvård 11,410, barnavård 2,697 och öfriga omkostnader 9,835. — År 1842: inkomster 80,486 r.dr, däraf fattighusafgifter 37,954, bidrag af fattigkassan 21,800, räntor och gåfvor 20,732; utgifter 81,779 r.dr, däraf försörjning och understöd 50,000, sjukvård 12,850, barnavård 2,300 och öfriga omkostnader 16,629.

Slutligen bör nämnas, att enligt beräkning¹ anses den sammanlagda kapitaltillgången, som den allmänna fattigvården och den enskilda välgörenheten 1842 ägde, ha uppgått till 4,163,021 r.dr. Af dessa medel utbetaltes samma år till fattigas understöd 434,352 r.dr, allt banko.

¹ [J. Ellmin] Underrättelse om i Hufvudstaden varande Sjukvårds-anstalter, Fattigvård, Fromma Stiftelser och Uppfostrings-anstalter, med afseende på de fattiges behof. Sthlm 1842.

Olösta fattigvårdsfrågor. — Kungl. kommitté för utarbetande af förslag till ny fattigvårdsstadga.

Under de dagliga bestyren med fattigvårdens skötsel torde man nästan ha förgätit, att K. Maj:t hade ålagt öfverståhållaren och deputerade, »att, så fort möjligt blef, till Kongl. Maj:t inkomma med underdånigt förslag till ett Reglemente» för försörjningsväsendet i hufvudstaden.

Först 1833 tyckes vederbörande ha erfarit behovet af ett dylikt reglemente för fattigvården och i sammanhang därmed en reglering af åtskilliga frågor, som ännu voro sväfvande. I betraktande af de viktiga principfrågor, som under öfverståhållarens mångåriga fattigvårdsförvaltning förblifvit olösta¹, måste man erkänna, huru svårt, för att icke säga omöjligt, det varit för denna centralstyrelse att införa följdriktiga bestämmelser för fattigvårdens handhavande. Olösta frågor af detta slag voro: »1:o Sättet att tillwägabringa och stadga en noggrann och fortsatt undersökning om fattigpersonalen, till antal, behof och omständigheter, särskilda fattigeklassers fördelning och underhåll, samt huruledes i denna afsigt, så wäl Församlingarne skulle i wissa District indelas och Fattighus-Directionerne i följd af nuwarande bestyr och utwidgade föremål lämpligare organiseras, som ock säkrare upplysning och kontroll åstadkommas, å hwad understöd och hjälp af behöfwande personer innehafwes från särskilda Stiftelser, Inrättningar och Cassor. — 2:o Fattighus- och Försörjningsförvaltningens bringande till behörig likställighet, samt gemensamma grunder och föreskrifter för de fattigas wård och undsättning, inom alla Församlingar, äfwensom behöfwet för Fattighusen, med försörjnings- och flere anstalter, af bestämda reglementariska stadganden, grundade på sednare och numera gällande Författningar. — 3:o Att med hänseende till förewarande förhållanden, närmare pröfwa och bestämma det samband och biträde, som jemlikt 1812 års Fattigvårds-Stadga bör äga rum emellan Fattighus- och Försörjningsförvaltningen samt Stadens allmänna Barmhertighetswerk. — 4:o En förestående allmänne och hufwudsaklig reglering af de med Fattigvården gemenskap ägande Sjukvårds-inrättningar och bestämmandet af dertill erforderliga medel och tillgångar. — 5:o Angelägenheten, att till följd af Kongl. Brefwen den 17 Mars 1796 och den 18 Mars 1812 ombesörja tjenliga utvägar till systerstättning och arbetsförtjenst för torftige och behöfwande, samt att för sådant ändamål iståndsätta, utwidga och förbättra Stadens friwilliga Arbetshus-inrättningar. — 6:o Att inom alla Församlingar bereda och föranstalta en lika werksam och ändamålsenlig Skol-underwisning för de fattigas barn, i förening med deras understödjande samt inöfwande till nyttiga arbeten och handaslöjder».

¹ Öfverståhållarens underdåniga skrifvelse till K. Maj:t den 11 mars 1833.

Lyckligtvis gjorde 1835 rikets ständer underdånig framställning till K. Maj:t om förändringar i vissa för allmänna fattigvården gällande stadgar. För frågans preliminära utredning ålades öfverståthållaren, liksom öfriga K. Maj:ts befallningshafvande, att senast följande år inkomma med fullständig och tillförlitlig redogörelse angående »det eller de sätt, hvarpå de fattiga försörjas; hvilka utvägar till arbetsförtjenst voro i hufvudstaden tillgängliga eller kunde beredas för dem, som saknade bergning; hvilka orsakerna voro till ökning eller minskning i fattighjonens antal, och hvilka voro i hufvudstaden de tjenligaste medlen att hämma den förra och befrämja den senare».

Med beredvillighet hörsammade samtliga direktioner för fattigvårdsinrättningarna och andra välgörenhetsanstalter öfverståthållarens uppmaning att taga de till dem hänskjutna frågor under ompröfning.

Bland de af fattigvårdsstyrelserna 1836 lämnade redogörelserna — hvilka bl. a. utgöra ett slående bevis på de olika förfaringssätten inom fattighusen — anföres här berättelsen från Adolf Fredriks församling, där ett med det nu brukliga närmast öfverensstämmande försörjningssätt tyckes ha följts. Af denna handling framgår nämligen: att alla i fattigvårdsinrättningen intagna personer erhöilo husrum och värme samt äfven sängkläder, när de icke själfva medhade hvad för dem i detta afseende var oundgängligt; att de som för ålderdom och bräcklighet föga eller icke alls kunde bidra till sitt underhåll, åtnjoto en efter omständigheterna afpassad månadspenning eller ock däremot svarande föda, beräknad till bestämdt pris för hvarje portion; att sådana fattighjon, hvilka till arbete hade någon förmåga, fingo endast husrum och värme; att de personer åter, som antingen själfva hade eller genom medlidsamma människor kunde erhålla husrum och skötsel, men saknade förmåga att helt och hållet förskaffa sig nödig lifsbärgning, tilldelades, efter omständigheterna, understöd, bestående dels i penningar, dels i föda; att större delen fattiga, så inom som utom inrättningen, undfick under höst- och vintermånaderna daglig utdelning af soppa; att till vissa inom församlingen boende och i behof varande personer utdelades, under loppet af året, penningeunderstöd af upplupen ränta å därtill donerade kapital äfvensom penningehjälpen till erläggande af hushyra.

I ett längre till K. Maj:t 1837 afgifvet utlåtande framhöll konsistorium åtskilliga synpunkter, som kunna tjäna att belysa fattigvårdsfrågan. Hvad konsistorium önskade, var, att de mångfaldiga hjälpmedel, som användes till understöd åt nödställda, icke blott lämnades åt dem, som voro i behof, utan framför allt åt dem, som voro förtjänta därpå. I sammanhang härmed påpekade konsistorium, att någon brist på bröd åtminstone vore högst sällspord, hvilket man kunde sluta af den omständigheten, att de nådegåfvor, som in natura meddelades, vanligen funno en trögare afgang, då däremot till de kontanta bidragen flere anmälde sig än de, som kunde erhålla sådana.

Vidare framhöll konsistorium angelägenheten af dels inrättande af uppfostringsanstalter för fattiga och vanvårdade barn — så oundgängliga i en större stad, där alltid finnas minderåriga, som sakna kända föräldrar eller ock äga

¹ Underdånigt Utlåtande af Stockholms Stads Consistorium den 2 november 1837.

sådana, hvilka ofta i saknad af god vilja lika ofta sakna förmågan att uppfylla föräldraplikterna att vårda och kristligen uppfostra sina barn, — dels utvidgning af de dåvarande arbetshusen samt upprättande af nya sådana, där arbeten af allahanda slag vore att tillgå efter de arbetssökandes fallenhet och förmåga.

Slutligen säger konsistorium: »Om vidare priset på brännvin blefve stegradt och sålunda möjligheten att detsamma bekomma försvårad, samt Författningarne, hvilka bestämma villkoren för inflyttningar, skärptes, om så skulle nödigt pröfvas, och med noggrannhet handhafdes, misströstad Consistorium icke om en väsendtelig förbättring af nuvarande fattigpersonal, och att många, som nu betunga det Allmänna, skulle, arbetsamma, ordentliga och trefna, genom egen omtanka, förvärfva utkomst och bergning».

Sedan konungens befallningshafvande afgifvit sina berättelser om allmänna fattigvården, beslöt K. Maj:t den 17 mars 1837 att tillsätta en kommitté med uppdrag att utarbete förslag till ny fattigvårdsstadga för riket, hvilken kommitté den 26 oktober 1838 erhöll ytterligare i uppdrag att afgifva förslag till en särskild fattigvårdsstadga för hufvudstaden. Till följd af den sålunda förelagda dubbla uppgiften delade sig kommittén på två afdelningar, hvarjämte den afdelning, som hade att handlägga Stockholms fattigvårdsfrågor, förstärktes med åtta deputerade, en från hvarje af stadens territorialförsamlingar.

Denna senare afdelning sammanträdde under ordförandeskap af ärkebiskop Johan Olof Wallin och bestod utom honom af tolf ledamöter. Med sådan raskhet bedref afdelningen sitt arbete, att den redan den 5 juni 1839 kunde till K. Maj:t afgifva förslag till »Ordning för Stockholms Stads Fattigvård».¹

Före utarbetandet af sitt förslag till fattigvårdsstadgan sökte kommitterade att klargöra de hufvudsakliga orsakerna till den nöd och det elände, som voro rådande i hufvudstaden. Till förebyggande af dylika missförhållanden framhöll afdelningen med eller utan vidare motivering åtskilliga åtgärder, af hvilka de viktigaste voro:

»Corrections-Inrättningarnes förändrade localisering», så att de i mångfaldiga afseenden vådliga Korrektionsinrättningarna i hufvudstaden, därifrån förflyttades, så fort ske kunde. Kommitterade ansågo, att tre eller fyra sådana inrättningar, förlagda till landsorten, skulle vara tillräckliga för hela riket.

»De för Hufvud-Staden nödiga Fängelsernas ändamålsenliga inrättning, indelning och inredning», på det att de olägenheter måtte afhjälpas, hvilka föranleddes hufvudsakligen af gröfre brottslingars förvarande i häkte i samma rum, dels med för mindre brott tilltalade, dels, någon gång, med väl misstänkta, men slutligen oskyldiga befunna personer, hvilka dock under vistelsen i häktet, inledas å lastens väg.

»Bygg- och Mur-mästares, Fabrikanters och i allmänhet alla Arbets-

¹ Underdånigt Betänkande, med dertill hörande handlingar, angående Fattigvården i Stockholms stad. Sthlm 1839.

Chefers eller arbeten ombesörjande Corporationers noga handhafda och af tjenligt ansvar följda åliggande, att ej gifva försvar åt andra eller flera personer, än som bevisligen för arbetet eller tjensten äro behöfliga, deri skickliga och i öfrigt välfrejdade, samt för hvilkas underhåll, utlagor och nyttiga sysselsättning de, för viss längre tid, ansvara; äfvensom Sjöfolks antagande, så vidt möjligt är, på sådant sätt, att de, jemväl efter hemkomsten ifrån en resa, hafva något understöd att af Rederiet påräkna, men deremot förblifva under uppsigt och kunna, efter behof, hållas till ordning och laglydnad». — Under denna punkt vidrörde kommitterade en fråga af stor betydelse, nämligen nödvändigheten af åtgärder till minskning af de krogbesökandes antal genom en strängare tillämpning af redan utfärdade förordningar och särskilda påbud, att »ingen, som utminuterar brännvin, eger rätt till utbekommande af fordringar för det brännvin, han på räkning eller credit utlemnadt», hvarigenom en behöflig inskränkning af krogarnas antal skulle åstadkommas, »förutsatt sorgfällighet att, vid sådana rättigheters beviljande, afseende göres ej blott på Sökandens frejd, utan äfven derpå, att personen i öfrigt må hafva de egenskaper, som fordras vid antagandet, att en sådan må kunna, genom detta näringsfång, sig försörja, samt att dessa ställen må kunna blifva både rymligare och för tillsynen deröfver lämpligare, än för det närvarande».

»Noggrann tillsyn och säker control, att ej lösa, vanföra, vanartiga eller okända och obehöriga personer må sig i Hufvud-Staden innästla eller der längre tid uppehålla», en åtgärd, som motiverades med »den ohämmade vanan för garnizoneradt Manskap att få indraga efter sig hustrur och barn, hvilka merändels lemnas handlöst åt deras hjälplöshet». I anledning häraf borde förut utfärdade förordningar förnyas, hvarigenom förbjödös att nedsätta sig i hufvudstaden: »de, som med saknad af egna säkra medel, att, utan andras betungande, kunna sig och de sina försörja, antingen äro öfver femtio år, eller vid yngre år behäftade med obotliga kropps- och sinnes-sjukdomar; vanföre, lytte och till arbete oduglige; den, som har hustru och flera barn, men till sitt och deras underhåll endast eger att påräkna den inkomst, som af mannens årstjenst eller annat tillfälligt arbete kan ernås».

Andra åtgärder, som likaledes skulle underlätta regleringen af fattighopen men dock kunde lämnas åt framtiden, voro:

»Nummer-Lotteriets indragning» och förnyadt förbud mot försäljning af utländska lottsedlar, enär det visat sig, att »merändels den fattigaste Classen af Medborgare, för hvilka förhoppning om dylik vinning vanligen är mest retande, på detta spel använder en betydlig del af sina knappa tillgångar», hvarvid de spelande icke endast »förlora insatserna, utan, i förmodan att utbekomma den vinst de beräknat, men hvilken dem högst sällan tillfaller, under tiden äfven förlora all håg för arbete, afhålla sig derifrån och alltså tillika gå miste om den förtjenst de derigenom kunnat ega, samt äfven understundom tillgripa olofliga utvägar för att ernå medel för Lotteri-Spelet».

Vidare »Handtverks-Gesellers antagande på bestämmd tid, minst tre månader, enligt uppgjordt Contract med deras mästarare». — »Återinförande af

den gamla, goda vanan i Borgarehus, att så väl Lärjungar och Gesäller, som unge Bodsvänner och Biträdare i rörelsen hafva rum och kost hemma». — »Undvikande i möjligaste måtto för Husbondefolk och Herrskaper att gifva Tjenstehjon kostpenningar».

»Inrättande af större byggnader till tjenliga bonings-städer för arbetsfolk». Detta önskemål förtydligades med följande ord: »Comiterade uttrycka härvid den önskan, att Stadens Drätsel-Commission och Styrelsen öfver Stadens Brandförsäkrings-Contoir, hvar för sig eller gemensamt, må vara betänkta på uppförande af dylika byggnader, hvarest Hufvud-Stadens fattigare Innevånare, emot möjligen billigaste hyra, kunna erhålla för helsan icke menliga rum». Den behjärtansvärda frågan har åtminstone i vår tid tillvunnit sig ifriga förkämpar och, hvad bättre är, har till någon del blifvit löst genom uppförande af åtskilliga arbetarebostadshus.

»Förändring eller upphäfvande af det sätt, hvarpå afstraffade lagbrytare i Församlingens gemenskap intagas», påyrkades under framhållande, att »den vanliga chavotteringen på pliktballen är mera till förargelse, än uppbyggelse för vittnena dertill och förqväfver all både bättringshåg och hederskänsla hos dem, som måste undergå densamma». — »Förändring af nu gällande Lösdrifveri-Stadga» i syfte att förhindra, »att personer, af enskild vinning, intresseras af att, emot ingående af föreskrifven borgen, ifrån Allmänna Arbets-Inrättningar uttaga derstädes förvarade försvarslösa gröfre brottslingar, utan att dem sedermera i verklig tjenst behålla».

Intrycket af de åsikter och yttranden, som kommitterade sålunda anförde till stöd för förändringar, hvilka mer eller mindre borde inverka på lösningen af den stora hufvudfrågan, måste blifva, att de ville gifva väckelse åt mildare, humanare känslor för de olyckliga samt påkalla åtgärder, som på dem kunde verka förädlande och uppmuntrande. Sitt deltagande för de fattiga ådagalade äfven kommitterade genom den form, som de gäfvit åt en del bestämmelser i sitt förslag till ordning för fattigvården samt genom allehanda förbättringar, som de sökte införa i dåvarande inrättningar.

Uppmärksammas bör sålunda kommitterades sträfvan att åt de arbetslösa bereda tillfälle till förtjänst. Ett tydligt bevis härpå är föreskriften om den föreslagna ordningsbyråns åliggande »att anteckna och, efter föregången undersökning eller företedda bevis, vitsorda dem, som sig i Staden till tjenst i enskildta hus eller allt slags lofligt arbete anmäla, samt att, på requisition af vederbörande, anvisa hos byrån anmälda, godkända arbetsbiträden i allehanda lofliga yrken, näringsfång och företag, der behof af sådana biträden kan för längre eller kortare tid påkallas». — Här af ses, att man långt före vår tid velat genom behörig myndighet åvägabringa en förmedling mellan arbetstagare och arbetsgifvare. Med den nyligen upprättade arbetsförmedlingsbyrån¹ har staden vidtagit en åtgärd, som säkerligen kommer att blifva till stort gagn för de arbetande klasserna.

För de arbetslösa förordade kommitterade vidare upprättandet af två nya arbetshus, hvarigenom dessa skulle blifva fyra, ett för Jakob, Johannes och

¹ Stockholms stads arbetsförmedling — en redogörelse för dess tillkomst äfvensom för de principer och former, efter hvilka densamma är afsedd att verka. Sthlm 1905.

Adolf Fredrik, ett för Maria och Katarina, ett för Storkyrkan jämte Klara och Kungsholmen samt ett för Ladugårdslandet. Dessa arbetshus skulle, så vidt möjligt, förse icke blott arbetslösa kvinnor utan äfven män med sysselsättning.

Men kommitterade visste äfven uppdraga en gräns mellan dem, som förtjänste, och dem, som icke förtjänste medlidande. Med ett ord de hade strängt skilt mellan »fattiga, som söka arbete, och fattiga, som sky arbete». Det var för lättingar och dagdrifvare och annat löst folk, som kommitterade föreslogo, att »Inrättningar eller Inrättning skulle finnas, hvartill de, sedan de förgäfvos blifvit varnade, måge, efter pröfning af Öfverståthållare-Embettet för Police-Årender, försändas, för att, genom tvång, hållas till nyttig sysselsättning och derföre åtnjuta nödtorftigt uppehälle, till dess de antingen, efter visad förbättring, må återställas i frihet med recommenderande betyg, eller, såsom oförbätterliga, för att kunna till någon annorstädes belägen strängare Bevaknings- eller Straff-Anstalt förflyttas, blifva till Öfverståthållare-Embettets vidare förordnande öfverlemnade». Till dylika tvångsarbets-inrättningar borde omorganiseras de två härvarande korrektionsanstalterna, hvilka senare åter skulle flyttas till annan ort.

Förgätas må icke heller huru ifrigt kommitterade framhöllo behofvet af en utvidgad och förbättrad sjukvård. I detta syfte föreslogo de, dels att antalet sjuksängar i fattighusen ökades, dels att ur villkoren för mottagning å Serafimerlasarettet ströks bestämmelsen, att före den sjukets mottagning skulle aflämnas intyg »att å Församlingens Sjukhus icke finnes någon ledig plats». Detta yrkande motiveras därmed, »att strängt iakttaget, kunde någon gång detta vilkor leda till det missförhållandet, att Församlingarnas alla Fattig-Sjukhus voro af Patienter uppfyllda, under det att Kongl. Lazarettet, som, i dess nu utvidgade skick, är beräknadt att upplåta ett betydligt antal sängar åt Stockholms behöfvande sjuka, icke lemnade vård och skötsel åt någon af dessa nödlidande. Det är likväl af mycken vigt, att de företrädesvis undfå deras sjukvård, der den bästa skötseln är att påräkna, och då dessutom på annat ställe uti Kongl. Lazarettets-Direktionens Kungörelse är stadgadt, att, under i öfrigt lika omständigheter, den fattige bör ega företräde till mottagning framföre den betalande», ansågo sig kommitterade böra till K. Maj:t göra framställning därom, »att föreskriften angående intyg om bristande plats å Församlingens Sjukhus måtte ifrån de fastställda vilkoren utgå och möjligheten för en i öfrigt competent sökande af Stockholms fattiga att vinna inträde å Kongl. Lazarettet således hädanefter endast bero derpå, huruvida någon plats derstädes för sådana patienter är ledig».

För sitt förslag i öfrigt anförde kommitterade skäl, som i många punkter sammanfalla med dem, som af 1805 års kommitté framhållits.

Efter att samtliga territorialförsamlingar blifvit vid allmänna sockenstämmor hörda öfver kommitterades förslag och öfverståthållareämbetet däröfver afgifvit utlåtande, underkastades detsamma en icke obetydlig omarbetning. Slutligen utfärdades den 1 april 1843 »Kongl. Maj:ts nådiga Stadga, angående Fattigwården i Stockholms Stad».

IV.

FATTIGVÅRDEN UNDER ÅREN 1844—1864.

1.

Ny fattigvårdsstadga för Stockholm. — Organisation af fattigvårdsförvaltningen.
— Stadsnämnden. — Församlingsnämnder.

Jämföres 1843 års »Stadga angående Fattigvården i Stockholms Stad»¹ med en fyra år senare utfärdad »Förordning angående Fattigvården i Riket»², framgår däraf, att den ifrågavarande stadgan är närmast att anse såsom en arbetsordning för dem, som skulle ombesörja fattigvården i hufvudstaden. Denna fattigvård omfattade »barn, ålderstigne, krymplingar, sjuke och i allmänhet alla inom hela hufvudstaden warande personer, hwilka befinna sig i den ställning, att de utaf omwårdnad finnas i verkligt behof».

Den första paragrafen i stadgan lyder: »Fattigvården i Stockholms stad ombesörjes dels af en för hela staden gemensam Fattigvårds-styrelse, kallad stadsnämnd, dels af åtta särskilda styrelser, kallade församlingsnämnder, en för hwardera af stadens territorial-församlingar». Stadsnämnden bestod af öfverståthållaren såsom ordförande och i öfrigt af pastor primarius, polis-mästaren, förste stadsläkaren, en ledamot af konsistorium, en ledamot af magistraten, två från hwardera af stadens åtta församlingsnämnder, en af direktionen för Allmänna barnhuset, en af direktionen för Danviks hospital och en af direktionen för Prins Carls uppfostringsinrättning för fattiga barn.

Stadsnämnden fördelades på två afdelningar, den ena för ordningsmål, den andra för de egentliga fattigvårdsmålen. Den förra afdelningen hade

¹ Kongl. Maj:ts Nådiga Stadga, angående Fattigvården i Stockholms Stad; Gifwen Stockholms Slott den 1 april 1843.

² Kongl. Maj:ts Nådiga Förordning, angående Fattigvården i Riket; Gifwen Stockholms Slott den 25 Maj 1847.

till uppgift att underrätta sig om till staden inflyttade personer och att förhindra obehörigas inflyttning samt »i den mån sådant nödigt pröfwat och beqwämligen ske kan, anteckna de personer, som anmäla sig sakna utwäg att erhålla tjänst eller annat lofligt arbete, granska de af dem föredda bewis och söka bereda dem sysselsättning». Den senare afdelningen hade i uppdrag att infordra förteckningar å underhållstagare med angifvet underhållsbelopp från alla stadens välgörande stiftelser samt däröfver föra bok, vidare att »emottaga alla till Stadsnämnden ställda ansökningar med bilagor, för att hos Stadsnämnden föredragas» samt åt alla, som ämnade söka hjälp, utlämna bevis på hvad understöd de redan uppburu eller däröfver att de intet dylikt mottagit.

Församlingsnämnderna skulle till antalet motsvara stadens territorialförsamlingar. Kyrkoherden i församlingen var själfskrifven ledamot af nämnden och kunde väljas till dess ordförande.

En församlingsnämnd fördelades, liksom stadsnämnden, på två afdelningar, den ena för ordningsmål och den andra för fattigvårdsmål. — Ledamöterna i afdelningen för ordningsmål tillkom, »att, sedan hwarje församling blifwit indelad i wissa kretsar, hwar i sin krets, noggrant akta å hwad som kan förekomma i afseende på ordning, snygghet, helsotillstånd, dryckenskap, oenig sammanlefnad äkta makar emellan, försummad barnawård m. m., genom råd och warningar söka åstadkomma rättelse, då sådant erfordras, samt i de fall, der widare åtgärder påkallas, derom efter sakens olika beskaffenhet göra anmälan, antingen sjelfwe eller genom Polisbetjente, hos Öfwer-Ståthållare-Embetet, eller hos Kyrkoherden, Församlingsnämndens afdelning för fattigvård, hos Församlingsnämnden in pleno eller dem af dess ledamöter, som för församlingen deltaga i Stadsnämndens göromål». — Afdelningen för fattigvårdsmål motsvarade den förut inom hvarje territorialförsamling inrättade fattighusdirektionen. Ledamöterna i denna afdelning tillhörde, »att, af de under deras förvaltning ställda dispositioner och testamentsanslag, hwilka aldrig må minskas eller ifrån sina ändamål dragas, samt af öfriga under händer warande medel, efter föreskrift och förefallande behof besörja sina husfattiges wård och uppehälle, men med den åtskillnad, att, då derefter fattige i Stockholm ej komma att, såsom sådane tillhöra någon wiss församling, utan hela hufwudstaden, och då, genom reglering emellan de territoriala och icke territoriala församlingarne, äfven de sednares fattige komma under enahanda förhållanden med de förras, så skola de behöfwande och wärnlöse, i den mån de förtjena hjälp, hafwa den tillgänglig inom det område, der de för tillfället wistas». Stadsnämnden ägde att, då brist förefanns i församlingens egna tillgångar och således fyllnad ifrån fattigkassan erfordrades, därom göra skriftlig anmälan hos nämnden.

De hjälpbehöfwande voro indelade i följande grupper.

Fattiga barn, som befunno sig utan föräldravård och som för bristande utrymme icke kunde intagas på stadens Allmänna barnhus, borde till vård och uppfostran, emot betalning af fattigmedlen, utackorderas till välfrejdade personer, helst på landsbygden. Dessa fosterföräldrar skulle årligen förete bevis från prästerskapet i den församling, där de bodde, så väl därom, att

de utackorderade barnen lefde, som att de vårdades med ömhet och erhöillo uppfostran. Befunnos fosterföräldrarna vanvårda barnen, skulle dessa genast öfverlämnas till andra pålitliga personer. Barn, hvilkas föräldrar eller anförvanter hörde till den fattigare folkklassen, åtnjöto understöd och undervisning vid församlingarnas fattigskolor. Vanvårdade barn, som icke kunde utackorderas på landet, skulle mottagas till underhåll, undervisning och uppfostran i därtill lämplig anstalt. Sammaledes borde ömhändertagas i någon tjänlig inrättning barn, som ansågos vara vanartiga.

Ålderstigne, bräcklige, mindre vetande och obotligt sjuke eller lytte, som voro i behof af hjälp, skulle, så vidt utrymmet medgaf, intagas på Danviks hospital eller på församlingarnas fattighus eller i sjukvårdsinrättningar, som lydde under fattigvården.

Öfriga behöfvande eller de utomhus varande fattiga borde erhålla understöd, helst i matportioner från fattighuset eller andra genom fattigvårdens försorg upprättade matinrättningar. Nödställda, hvilka utan att egentligen räknas bland fattighjon kunde för längre eller kortare tid, »genom särskildta olycksfall, öfvergående sjukdomstillstånd, anhöriges frånfalle, och så vidare», behöfva tillfällig hjälp, skulle åtnjuta sådan antingen genom intagning i en försörjningsanstalt eller genom understöd af fattigvården, »så länge orsaken till deras hjälplöshet fortvarar». Den vård, som lämnades åt tillfälliga understödstagare, besörjdes af fattigvårdsafdelningen i den församling, där den fattige vistades.

Fattiga, som sökte arbete men vore för någon tid i saknad af utväg därtill, hade att vända sig till de Frivilliga arbetshusen och där upprättade matinrättningar. Vid Arbetshusen skulle mer eller mindre arbetsföra erhålla sysselsättning på stället eller sådana arbeten, som kunde af dem verkställas i deras bostäder. »De fattige, som kunna, men ej vilja, sig lofligen försörja utan beträdas med bettlande i hus eller på gator, hwilket icke bör tillåtas, skola anvisas att på nämnda arbets-inrättningar för dagen åtnjuta nödtorftigt uppehälle, emot det att de på det stället hållas till passande arbete och nyttig sysselsättning. Skulle de fortfara att med bettlande beswära, äge Fattigvårds-styrelsen att anmäla dem hos Öfver-Ståthållare-Embetet till den behandling, Författningarna föreskrifwa».

Om fattigvårdens inkomster och förvaltningen angifver stadgan några korta anvisningar, som i hufvudsak öfverensstämma med förut utfärdade bestämmelser. »Utom de inkomster, som efter särskilda föreskrifter och beslut, till stadsnämnden ingå, skola under dess förvaltning ställas de allmänna fattigförsörjnings-avgifter, hwilka af stadens inwånare erläggas. Dessa utgå dels med en wiss mindre afgift af hwarje mantalsskrifven person, som fyllt 18 år, dels med wissa skillingar å Riksdalern af de skattskyldiges Bewilling till Staten, enligt Bewillnings-Förordningens 2:a Artikel. Befrielse från förstnämnda personella afgift må, uppå Församlingsnämndens förslag, kunna undantagswis af Stadsnämnden bewiljas». För bestämmande af denna fattigförsörjningsavgift skulle hvarje år utses tjugufyra deputerade, tre från hvar och en af stadens åtta territorialförsamlingar. De influtna medlen skulle öfvertagas och förvaltas af tre bland stadsnämndens ledamöter.

Granskning af församlingsnämndernas räkenskaper skulle för hvarje år verkställas af tre å allmän sockenstämma, helst bland både husägare och hyresmän valda revisorer. Berättelsen öfver revisionen öfverlämnades till stadsnämnden före den 15 maj det år, då revisionen företagits. Stadsnämndens och under denna lydande inrättningars räkenskaper granskades af åtta bland församlingsnämndernas revisorer, valda församlingsvis inom dem själfva så, att de utgjordes af en från hvarje territorialförsamling. Revisorererna voro skyldiga att afgifva sin berättelse, omfattande hela fattigvårdsförvaltningen, inom den 15 augusti till stadsnämnden, som hade att genom hufvudstadens tidningar meddela allmänheten densamma och särskildt de deputerade, som bestämde stadens fattigförsörjningsafgifter. Därest anmärkningar icke förekommit eller, i motsatt fall, om de blifvit nöjaktigt besvarade, ägde desse deputerade att lämna vederbörande decharge för sin förvaltning eller, när så erfordrades, vidtaga de åtgärder, hvartill omständigheterna kunde föranleda.

2.

Fattigvårdsarbetets fördelning inom stadsnämnden och underlydande styrelser.

Med stadsnämnden erhöill Stockholms stad ånyo en för dess fattigvård särskildt organiserad öfverstyrelse. För denna förelåg den maktpåliggande uppgiften att ordna och leda en förvaltning, som med hvarje år ställde allt större fordringar på invånarnes offervillighet och de styrandes framsynhet.

Den nya fattigvårdsstadgan skulle enligt K. Maj:ts beslut äga tillämpning från och med den 1 januari 1844. På öfverståthållarens kallelse och under hans ordförandeskap höll emellertid stadsnämnden redan den 16 november 1843 sitt första sammanträde hufvudsakligen för att konstituera sig och utse ledamöter i sina underafdelningar för ordningsmål och fattigvårdsmål. Vid ett följande sammanträde antog nämnden sina tjänstemän: en sekreterare, en kamrerare och en kanslist förutom erforderlig betjäning. Till ombudsman valdes en ledamot af nämnden.

Den kortfattade stadgan behöfde i åtskilliga punkter fullständigas eller förtydligas. Till en början afsågo öfverläggningarna inom stadsnämnden detta ämne. Det gällde att bestämma de ärenden, som borde pröfvas af nämnden, och de, som kunde afgöras af afdelningarna. Det gällde äfvenledes att fördela fattigvårdsarbetet mellan dessa nämndens afdelningar och de under nämnden lydande fattigvårdsstyrelserna. Den direkta beröringen med de inom distrikten boende fattiga och den preliminära pröfningen af deras behof tillhörde distriktsföreståndarne och direktörerne men beviljande af understöd tillkom nämnden eller dess delegationer. Det var således angeläget, att bestämda gränser för vederbörandes befogenhet utstakades och fastställdes.

På afdelningarnas förslag och efter fattigvårdsstyrelsernas hörande i de delar, där dessa förslag berörde deras verksamhet, antog stadsnämnden hufvudsakligen följande arbetsordning. — Nämndens uppgift blef att leda och öfvervaka fattigvårdsförvaltningen i dess helhet, utgöra det förenande och sammanhållande bandet mellan förvaltningens olika grenar, pröfva och afgöra framställningar och förslag från afdelningarna och underlydande styrelser och i öfrigt befordra allt, som kunde lända fattigvården till gagn. — Afdelningen för ordningsmål öfvertog handläggning af »sådana, allmän ordning, säkerhet och helsowård angående ämnen, som hafwa gemenskap med fattigvården». — Afdelningen för fattigvårdsmål skulle sörja för att »barn, ålderstigne, krymplingar, sjuke och i allmänhet alla inom hela hufvudstaden warande personer, hvilka befinna sig i den ställning, att de utaf omwårdnad finnas i verkligt behof, på lämpligaste sätt med hjälp och understöd bispringas». Den största arbetsbördan var onekligen lagd på denna afdelning. Utom de månatligen återkommande ordinarie sammanträdena, måste afdelningen dessemellan ofta nog sammankallas för att pröfva och afgöra fattigvårdsärenden, hvilka icke tålde uppskof, särskildt sådana, som inkommo från församlingarnas fattigvårdsnämnder.

Såsom en följd af den antagna arbetsordningen tillkom det de båda afdelningarna, hvar för sig, att med uppmärksamhet följa de inom hvarderas verksamhets krets liggande ämnen, och på grund af den kännedom, de sålunda därom inhämtade, utarbета och till nämndens afgörande framlägga förslag till åtgärder, hvilka i ett eller annat afseende kunde finnas behöfliga. Därjämte tillhörde det afdelningarna att handlägga de framställningar, som från motsvarande afdelningar i församlingsnämnderna till stadsnämnden inlämnades, samt att afgifva utlåtanden öfver frågor, hvilka till dem från nämnden hänskötos.

För såväl nämnden som de båda afdelningarna var en gemensam fattigvårdsexpedition upprättad. Den var inrymd i några låga och trånga lokaler i rådhusets öfre våning och hölls öppen dagligen mellan kl. 9 och 2. Expeditionen sköttes af en kanslist, som därjämte hade uppdraget att föra registret, den s. k. liggaren, öfver alla understödstagare i hufvudstaden, hvilka åtnjöto hjälp från allmänna eller enskilda inrättningar. Jämte kanslisten tjänstgjorde i expeditionen nämndens sekreterare en timme hvarje dag, då han bl. a. var skyldig att taga del af ingångna skrivelser och befordra dem till vederbörande afdelningar. Fattigvårdsexpeditionen stod under personlig uppsikt af stadsnämndens ledamöter, som därstädes hade daglig tjänstgöring efter dem emellan uppgjord turordning.

Genom beslut af stadsnämnden den 18 maj 1844 blef verksamheten för församlingarnas fattigvårdsafdelningar bestämd, dock icke utan motsägelser från somliga församlingar, och detta oaktadt nämnden lämnat oafgjord den viktiga frågan om en likformig organisation af alla fattigvårdsstyrelser. Så ömtålig var då denna fråga, att man nöjde sig med det uttalandet, att en förändring till enstämmighet icke vore af behofvet påkallad »men skulle, därest den skedde, flerstädes kunna föranleda och underhålla onödigtvis

missbelåtenhet». Fattigvårdsstyrelserna behöllo sin befogenhet att förvalta församlingarnas fattighus och fattigvård med tillhörande donationer, att till fattiginrättningarna remittera nödställda, att bevilja fattighjälpen m. m. Där emot hade nämnden icke tvekat att afgöra följande frågor.

Den ständigt mellan de territoriella och de icke territoriella församlingarna återkommande tvistefrågan angående försörjningsskyldighet afgjordes så, att de icke territoriella församlingarnas behöfvande samt värnlösa barn, boende inom de territoriella församlingarna, förklarades berättigade till den hjälp, som kunde beredas dem genom anskaffande af arbetsförtjänst eller genom intagning på försörjnings- och sjukvårdsinrättningar samt fattighus. Därvid uttalades den mening, »att i öfrigt böra inom territoriell församling träffade, till icke territoriell församling hörande nödställda i mån af behof, utan uppskof, af den territoriella församlingens fattigvård erhålla understöd, hvartill kostnaden ingår i fattigvårdens utgifter i allmänhet».

Villkoren för åtnjutande af fattigvård fastställdes sålunda: För intagande å fattighus eller försörjningsinrättning eller för erhållande af annat understöd erfordrades genom prestbevis ådagalagd högre ålder, eller andra på beslutet om upptagning till äfventyrs inverkan lefnadsförhållanden; genom läkarebevis intygad sjuklighet och genom ordningsmans betyg styrkt oförmåga att kunna sig försörja. Därför utan borde bevis utur den på fattigvårdsafdelningens byrå förda anteckningsboken öfver underhållstagare företes till upplysning i hvad mån en understödssökande redan åtnjöt hjälp af någon stiftelse.

Angående sättet för de fattigas underhåll inom församlingarnes fattig- och försörjningshus, äfvensom understöd till de utom dessa inrättningar varande fattiga beslöts, att likformighet uti sättet att försörja de fattiga inom församlingarna skulle genomföras och tillämpas, hvarvid bestämdes följande: Hjonen inom fattig- och försörjningshusen skulle dagligen erhålla en portion soppa med bröd. De husfattiga, inom hvarje fattighus, fördelades uti tvänne klasser, nämligen: hvarje hjon inom den första klassen beviljades ett månatligt understöd af 1 r:dr 16 sk. b:ko och hvarje hjon inom den andra klassen ett månatligt understöd af 1 r:dr b:ko; dock kunde undantag härifrån göras på grund af förändrade förhållanden, som i sammanhang med sjukvård, efter läkarens pröfning, ifrågakommo. Försörjningshjon, där de voro ifrån fattighjon skilda, hvilket ansågs önskligt, fördelades uti trenne klasser, nämligen: sängliggande med 1 r:dr 16 sk. b:ko i månaden, öfrige sjuklige med 32 sk. b:ko i månaden och sådana, som endast erhöllo husrum. Denna ordning skulle inom en viss tid vara införd i alla församlingarnas fattigvårdsinrättningar. Beträffande de utom fattig- och försörjningshus varande fattiga, hvilka fattigvårdsstyrelse kunde finna till understöd berättigade, fastställdes, att de skulle erhålla samma understöd, helst på sätt stadgan bestämmer, i matportioner eller i kontanta medel till hyreshjälpen.

I dessa understöd gjordes redan 1846 den förändringen, att soppa utdelades endast under den kalla årstiden, hvaremot den kontanta hjälpen något ökades. Senare företogs ytterligare förändringar i dessa bestämmelser, såsom i det följande omförmäles.